

Rolnummer 583
Arrest nr. 19/94 van 3 maart 1994

A R R E S T

In zake : de prejudiciële vraag gesteld door de rechtbank van eerste aanleg te Bergen in zake het openbaar ministerie tegen M. Marchandise en de n.v. Trafiba.

Het Arbitragehof,

samengesteld uit de voorzitters M. Melchior en L. De Grève, en de rechters L.P. Suetens, H. Boel, L. François, J. Delruelle en H. Coremans, bijgestaan door de griffier H. Van der Zwalmen, onder voorzitterschap van voorzitter M. Melchior,

wijst na beraad het volgende arrest :

*

* *

I. Onderwerp van de prejudiciële vraag

Bij vonnis van 22 juni 1993 in zake het openbaar ministerie tegen Michel Marchandise en de naamloze vennootschap Trafiba heeft de rechtbank van eerste aanleg te Bergen (10e kamer zitting houdende in strafzaken) de volgende prejudiciële vraag gesteld :

« zeggen of artikel 3 van de arbeidswet van 16 maart 1971 dat de tewerkstelling van werknemers op zondag na 12 uur in zogenaamde ' familieondernemingen ' toelaat, de artikelen 6 en 6bis van de Grondwet schendt ».

Bij beschikking van 20 januari 1994 heeft het Hof de vraag als volgt geherformuleerd :

« Schendt artikel 3, § 1, 3°, van de arbeidswet van 16 maart 1971, in zoverre het de tewerkstelling van werknemers toestaat op zondag na 12 uur, de artikelen 6 en 6bis van de Grondwet ? »

II. De feiten en de rechtspleging in het bodemgeshil

M. Marchandise, bestuurder van vennootschappen, wordt vervolgd wegens het doen of laten tewerkstellen van tien werknemers in een andere kleinhandelszaak dan die waarin arbeid op zondag is toegestaan, buiten de periode van 8 uur 's morgens tot 's middags, met overtreding van de wet van 16 maart 1971.

De n.v. Trafiba wordt vervolgd om zich burgerrechtelijk aansprakelijk te horen verklaren voor de veroordeling tot de geldboetes ten laste van de eerste beklagde.

De beklagde en de burgerrechtelijk aansprakelijke hebben voor de rechtbank van eerste aanleg gevraagd dat aan het Hof een prejudiciële vraag zou worden gesteld over de grondwettigheid van artikel 3 van de wet van 16 maart 1971. Zij voerden aan dat het verschil in behandeling dat door die bepaling onder de burgers wordt ingesteld, niet op objectieve en redelijke wijze kan worden verantwoord en er een tweevoudige onverantwoorde discriminatie bestaat wat de werknemers en de handelaars betreft.

Het openbaar ministerie heeft van zijn kant gesteld dat het Hof reeds op een dergelijke vraag had geantwoord in zijn arrest nr. 70/92 van 12 november 1992. De rechtbank ging er evenwel van uit dat het Hof in dat arrest had gepreciseerd dat artikel 3 van de wet in het geding niet voorkwam onder de artikelen die in de prejudiciële vraag waren vermeld en dat de geformuleerde grief betrekking had op de grondwettigheid van artikel 11 van de wet. De rechtbank besliste dus het Hof een prejudiciële vraag te stellen.

III. De rechtspleging voor het Hof

De prejudiciële vraag is bij het Hof aanhangig gemaakt door de overzending van een expeditie van de voormelde verwijzingsbeslissing, die op 6 juli 1993 op de griffie is ontvangen.

Bij beschikking van dezelfde dag heeft de voorzitter in functie de rechters van de zetel aangewezen conform de artikelen 58 en 59 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof.

De rechters-verslaggevers hebben geoordeeld dat er ten deze geen aanleiding was tot toepassing van de artikelen 71 en volgende van de voormelde bijzondere wet.

Van de verwijzingsbeslissing is kennisgegeven conform artikel 77 van de organieke wet, bij op 31 augustus 1993 ter post aangetekende brieven, die op 1, 2, 4 en 6 september 1993 aan de geadresseerden ter hand zijn gesteld.

Het bij artikel 74 van de voormelde wet voorgeschreven bericht is bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 1 september 1993.

M. Marchandise, bestuurder van vennootschappen, wonende te 5032 Gembloux (Corroy-le-Château), route de Chènemont 130, en de n.v. Trafiba, waarvan de maatschappelijke zetel gevestigd is te 6000 Charleroi, boulevard Tirou 17, hebben bij op 14 oktober 1993 ter post aangetekende brief een gezamenlijke memorie ingediend.

De Ministerraad, vertegenwoordigd door de Eerste Minister, wiens kabinet gevestigd is te 1000 Brussel, Wetstraat 16, heeft bij op 18 oktober 1993 ter post aangetekende brief een memorie ingediend.

Afschriften van die memories zijn conform artikel 89 van de organieke wet overgezonden bij op 25 november 1993 ter post aangetekende brieven, die op 29 november 1993 aan de geadresseerden ter hand zijn gesteld.

De Ministerraad heeft bij op 23 december 1993 ter post aangetekende brief een memorie van antwoord overgezonden.

M. Marchandise en de n.v. Trafiba hebben bij op 24 december 1993 ter post aangetekende brief een gezamenlijke memorie van antwoord overgezonden.

Bij beschikking van 21 december 1993 heeft het Hof de termijn waarbinnen het arrest moet worden gewezen, tot 6 juli 1994 verlengd.

Bij beschikking van 21 december 1993 is rechter H. Coremans aangewezen als lid van de zetel, ter vervanging van rechter L. De Grève, die tot voorzitter van het Hof is verkozen.

Bij beschikking van 20 januari 1994 heeft het Hof de prejudiciële vraag geherformuleerd, de zaak in gereedheid verklaard en de terechtzitting op 9 februari 1994 vastgesteld.

Van die beschikking is kennisgegeven aan de partijen, die, evenals hun advocaten, van de datum van de terechtzitting op de hoogte zijn gebracht bij op 20 januari 1994 ter post aangetekende brieven, die op 21 en 24 januari 1994 aan de geadresseerden ter hand zijn gesteld.

Op de terechtzitting van 9 februari 1994 :

- zijn verschenen :

. Mr. J.-Fr. Tailleur, advocaat bij de balie te Brussel, voor M. Marchandise en de n.v. Trafiba;

. Mr. R. Ergec *loco* Mr. P. Peeters, advocaten bij de balie te Brussel, voor de Ministerraad;

- hebben de rechters J. Delruelle en H. Boel verslag uitgebracht;

- zijn de voornoemde advocaten gehoord;

- is de zaak in beraad genomen.

De rechtspleging is gevoerd conform de artikelen 62 en volgende van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof, die betrekking hebben op het gebruik van de talen voor het Hof.

IV. *In rechte*

- A -

Standpunt van M. Marchandise en de n.v. Trafiba

A.1. Artikel 3, § 1, 3°, van de wet van 16 maart 1971 roept een discriminatie tussen de ondernemingen in het leven vermits de wetgever ten voordele van de familieondernemingen een feitelijk monopolie instelt in verband met de uitoefening van de economische activiteit en de daaruit voortvloeiende winsten op zondag na 12 uur.

Die bepaling roept ook een discriminatie tussen de werknemers in het leven vermits de wetgever de werknemers die er zijn tewerkgesteld de bescherming ontnemt die hij hun voorts bij die wet wil geven.

« Niets zou immers beletten dat een zogenaamde 'familieonderneming' 's zondags na 12 uur werkt en *uitsluitend* werknemers tewerkstelt.

De definitie die de wetgever van de 'familieonderneming' geeft (...) maakt die interpretatie van de wet mogelijk. »

Betreffende de verantwoording van die discriminaties, is het misschien lovenswaardig voor de wetgever dat hij de zogenaamde « familieondernemingen » wil beschermen, maar een dergelijke doelstelling heeft totaal niets te maken met het doel van de wetgeving van 16 maart 1971, namelijk de werknemers te beschermen.

Hoewel de andere uitzonderingen in artikel 3, § 1, verantwoord kunnen blijken, geldt dat niet voor de uitzondering die voor de familieondernemingen wordt gemaakt.

« Bovendien sluit het criterium van onderscheid dat door de wetgever in aanmerking is genomen het redelijke verband van evenredigheid tussen de aangewende middelen - totale vrijheid van tewerkstelling van werknemers op zondag na 12 uur zonder enige bescherming van hen - en het beoogde doel, uit. »

Tenslotte moet worden onderstreept dat het ingevoerde stelsel erop neerkomt dat ondernemingen worden begunstigd die geen werkgelegenheid scheppen, terwijl de andere ondernemingen die geen werknemers op zondag na 12 uur kunnen tewerkstellen aldus een omzetsdaling riskeren, wat hen ertoe zou kunnen brengen de werkgelegenheid te verminderen.

« Het zou dan paradoxaal zijn dat een wet die de werknemers wil beschermen er feitelijk toe leidt dat de werkgelegenheid wordt verminderd. »

Standpunt van de Ministerraad

A.2. Het door de wetgever nagestreefde doel bestaat in het beschermen van de werknemers door de misbruiken tegen te gaan die verband houden met de contractvrijheid. Dat doel is legitiem.

« Door in een uitzondering te voorzien op het verbod van zondagswerk ten gunste van de familieondernemingen heeft de wetgever van een criterium van onderscheid gebruik gemaakt dat volkomen adequaat is ten opzichte van dat legitieme doel.

In familieondernemingen, zoals omschreven in artikel 3 van de in het geding zijnde wet, is het niet denkbaar dat contractuele betrekkingen bestaan die tot de misbruiken leiden die de wetgever heeft willen bestrijden. »

In zijn arrest nr. 70/92 van 12 november 1992 heeft het Hof erkend dat er voor elk van de uitzonderingen, met inbegrip dus van de familieondernemingen, objectieve verschillen bestonden die ze in redelijkheid verantwoordden.

Antwoord van M. Marchandise en de n.v. Trafiba

A.3. Om op de gestelde prejudiciële vraag te antwoorden, moet het Hof voor een benadering kiezen die totaal verschilt van de benadering in het arrest nr. 70/92.

Betreffende de vereiste van doelgerichtheid houdt de uitzondering die de familiebedrijven genieten, geenszins verband met het door de wetgever nagestreefde doel, namelijk de bescherming van de werknemers.

« Door die uitzondering op te nemen doet de wetgever maar één ding : de zogenaamde 'familieondernemingen ' die geen werkgelegenheid scheppen benadelen ten koste van de traditionele ondernemingen. »

Betreffende de evenredigheidsvereiste kan de stelling van de Ministerraad volgens welke er in familieondernemingen geen misbruiken zouden zijn, niet in aanmerking worden genomen vermits de betwiste wetgeving het die ondernemingen mogelijk maakt uitsluitend werknemers op zondag na 12 uur tewerk te stellen.

Het Hof moet er dus van uitgaan dat de betwiste bepaling wel degelijk een discriminatie inhoudt in die zin dat zij verregaand afbreuk doet aan de vrijheid van arbeid en van handel, wat geenszins door een legitiem doel wordt verantwoord, en dat de aangewende middelen bovendien niet redelijk zijn noch evenredig met het doel dat de wetgever beweert na te streven, namelijk de bescherming van de werknemers.

Antwoord van de Ministerraad

A.4. De interpretatie die de partijen voor de feitenrechter aan de betwiste bepaling geven, kan niet in aanmerking worden genomen.

« Uit de bewoordingen ' gewoonlijk alleen ' blijkt duidelijk dat de wetgever *a contrario* beoogd heeft dat een familieonderneming *uitzonderlijk* een beroep kan doen op een werknemer bij wijze van hulpkracht, bijvoorbeeld om een afwezig familielid te vervangen. Dat is een situatie die zich uitzonderlijk kan voordoen en waaraan de wetgever niet kon voorbijgaan. »

De interpretatie die door de partijen wordt gesuggereerd blijkt dus onverenigbaar zowel met de letter van de wet als met de bedoeling van de wetgever om de contractueel in dienst genomen werknemers te beschermen.

« Het zou dan ook onredelijk zijn geweest te weigeren de familiebedrijven van het verbod van zondagswerk vrij te stellen enkel en alleen omdat zij uitzonderlijk en subsidiair soms gedwongen zijn een beroep te doen op werknemers. »

- B -

B.1. Artikel 3, § 1, 3°, van de arbeidswet van 16 maart 1971 bepaalt :

« § 1. De bepalingen van hoofdstuk III, afdelingen I en II, die de zondagsrust en de arbeidsduur betreffen, zijn niet van toepassing op :

(...)

3° de personen die werkzaam zijn in een familieonderneming waar gewoonlijk alleen bloedverwanten, aanverwanten of pleegkinderen arbeid verrichten onder het uitsluitend gezag van de vader, de moeder of de voogd;

(...) ».

Die bepaling wordt aan het Hof slechts voorgelegd in zoverre zij de familieondernemingen toestaat werknemers tewerk te stellen op zondag na 12 uur.

B.2. De grondwettelijke regels van de gelijkheid en de niet-discriminatie sluiten niet uit dat een verschil in behandeling tussen categorieën van personen wordt ingesteld, voor zover dat verschil op een objectief criterium berust en het redelijk verantwoord is.

Het bestaan van een dergelijke verantwoording moet worden beoordeeld rekening houdend met het doel en de gevolgen van de betwiste maatregel en met de aard van de ter zake geldende beginselen; het gelijkheidsbeginsel is geschonden wanneer vaststaat dat er geen redelijk verband van evenredigheid bestaat tussen de aangewende middelen en het beoogde doel.

B.3. De wet van 16 maart 1971 beoogt de bescherming van hen die werken onder het gezag van andere personen. Te dien einde legt zij een wekelijkse rustdag op, namelijk op zondag. Door die dag te kiezen heeft de wetgever rekening gehouden met godsdienstige en familiale tradities en met culturele en sportieve praktijken. Hij heeft redelijkerwijze verondersteld dat de werknemers de zondag zouden aanwijzen indien hun keuze volledig vrij was. Het komt het Hof niet toe de opportuniteit van die keuze te beoordelen wanneer de maatregel pertinent blijkt gelet op het nagestreefde doel en niet onevenredig is. Het komt het Hof evenwel toe na te gaan of de wetgever, door een categorie van werkgevers, ten deze de familieondernemingen, vrij te stellen, categorieën van personen die zich in een identieke situatie bevinden niet discriminerend heeft behandeld.

B.4. De uitzondering die bepaald is bij artikel 3, § 1, 3°, betreft de familieondernemingen, welke omschreven worden als de ondernemingen waarin gewoonlijk alleen bloedverwanten, aanverwanten of pleegkinderen arbeid verrichten onder het uitsluitend gezag van de vader, de moeder of de voogd. Het gaat dus om ondernemingen, meer bepaald handelszaken, waarin de arbeidsrelatie niet de verhouding van ondergeschiktheid bevat die eigen is aan de arbeidsovereenkomst. De werknemers zijn niettemin tewerkgesteld, met de woorden van de wet zelf, « onder het gezag » van een ander persoon.

De omstandigheid dat dit gezag niet het gezag is dat voortvloeit uit de arbeidsovereenkomst is niet pertinent, vermits de wet elders verduidelijkt dat zij van toepassing is, niet alleen op personen

die arbeid verrichten ter uitvoering van een dergelijke overeenkomst, maar ook op hen « die, anders dan krachtens een arbeidsovereenkomst, arbeid verrichten onder het gezag van een ander persoon » (artikel 1, tweede lid, 1°).

Een dergelijke situatie doet de nood aan bescherming van de werknemer niet verdwijnen. Evenwel, het betrokken gezag is het gezag dat kan heersen binnen de familie, zelfs wanneer de familieonderneming in buitengewone omstandigheden een beroep kan doen op externe werknemers. De wetgever heeft zich, wegens de achting voor dit instituut, kunnen onthouden van een tussenkomst die hij elders wel oplegt. Het betreft een beleids optie die, aangezien zij niet kennelijk onredelijk is, hem toekomt.

Om die redenen,

het Hof

zegt voor recht :

In zoverre artikel 3, § 1, 3°, van de arbeidswet van 16 maart 1971 betrekking heeft op de familieondernemingen, schendt het de artikelen 10 en 11 van de Grondwet (vroegere artikelen 6 en *6bis*) niet.

Aldus uitgesproken in het Frans en het Nederlands, conform artikel 65 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof, op de openbare terechtzitting van 3 maart 1994.

De griffier,

De voorzitter,

H. Van der Zwalmen

M. Melchior